

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Наталія АЛЮШИНА

доцент кафедри державного менеджменту
 Національної академії державного управління
 при Президентові України,
 кандидат психологічних наук, доцент
 natalyushina@gmail.com

УДК 343.2

КІБЕРПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ

Сьогодні вже неможливо уявити освітній простір без сучасних інформаційних технологій і засобів телекомунікації, які відкривають принципово інші можливості професійної освіти та спілкування. Масові відкриті дистанційні курси та віртуальні спільноти практик не тільки завойовують мегапопулярність у вітчизняному сегменті мережі Інтернет, вони стають авторитетними джерелами для професійного розвитку фахівців публічної сфери.

Глобальні потреби інформаційного суспільства стимулюють розвиток Інтернету. Період «застаріння» професійних знань постійно скорочується. Фахівці публічної сфери змушені постійно навчатися, щоб підтримувати на належному рівні свою професійну компетентність.

Інтернет надає доступ до величезних інформаційно-освітніх ресурсів. Нові знання кожен фахівець публічної сфери може формувати у взаємодії з іншими фахівцями через Інтернет, обмінюючись інформацією. Теоретичні знання безпосередньо об'єднуються з практичними. Це значною мірою економить час, кошти, забезпечує мобільність.

Професійний розвиток у кіберпросторі відіграє важливу роль у підготовці фахівців публічної сфери. Він допомагає удосконалювати соціальну гнучкість, професійну флексибельність як відкритість до змін та особистісну мо-

більність. Ці три складові дають змогу фахівцеві досить ефективно адаптуватися до нових умов професійної діяльності.

Сьогодні все більш помітна світова тенденція до перенесення навчального контенту і освітніх послуг у кіберпростір, що пояснюється, з одного боку, зміною вимог до змісту і якості освіти в інформаційному суспільстві, а з другого, – розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, завдяки яким Інтернет став ключовим компонентом інформаційно-освітнього середовища, у якому здійснюється навчання.

У зв'язку з викладеним кіберпростір викликає науковий інтерес у контексті можливостей для професіоналізації фахівців публічної сфери. Проте в українському нормативно-правовому полі немає визначення терміна «кіберпростір», отже, він вимагає окремого уточнення.

У працях зарубіжних науковців представлено різноманітні напрями дослідження веб-спільнот. Сучасні вчені К. Міллер, Д. Дьюї вивчають процес комунікації; Г. Рейнгольд – формування веб-спільнот та опрацювання інформаційного наповнення. Е. Тейлор, К. Корхонен, Н. Девіс, М. Ракотемна та інші розглядають віртуальні спільноти як засіб спілкування та навчання. Вперше термін «спільнота прак-

тик» або «спільнота обміну знаннями» використали Дж. Лав і Е. Венгер. На підставі аналізу роботи соціальних мереж Н. Крістакис і Дж. Фаулер доводять, що мережева діяльність продуктивна, оскільки мережа як єдине ціле дає змогу інтегрувати зусилля учасників, що значно перевищує сумарний ефект звичайної комунікації. Різноманітні аспекти створення та функціонування е-платформи «Інновації та кращі практики місцевого самоврядування» досліджуються в роботах Т. Маматової, О. Тертишної, І. Катерняка, О. Киревої, Н. Алюшиної та інших. Типи віртуальних спільнот та їх особливості ґрунтовно вивчають у своїх роботах А. Пелещин, Ю. Серов та Р. Кравець. О. Тимовчак-Максимець докладно аналізує особливості комунікативної взаємодії у віртуальних спільнотах на базі веб-форумів як платформи полілогової комунікації та узагальнений сценарій розгортання тематичної дискусії, яка покликана задовольнити інформаційні потреби ініціатора. Властивості сучасних кіберсистем, зміст і взаємозв'язок понять «кіберпростір», «кібербезпека», «кіберзагроза» висвітлює О. Архіпов.

Водночас спостерігаємо дефіцит вітчизняних досліджень окресленої тематики.

Мета статті полягає у визначенні характерних властивостей кіберпрофесіоналізації фахівців публічної сфери.

Термін «кіберпростір», як і інші терміни, однією з основ яких є слово кібер-, з'явився відносно недавно. Вікіпедія визначає кіберпростір (від англ. *cyberspace*) як «метафоричну абстракцію, яка використовується в філософії і в комп'ютерних технологіях, є віртуальною реальністю, що представляє ноосферу». Таким чином, можна припустити, що метафоричність кіберпростору – це не лише зручний спосіб викладу подій, а й практична необхідність. Стандарт ISO / IEC 27032 трактує кіберпростір як складне середовище, що виникає в результаті взаємодії людей, програмного забезпечення та інтернет-послуг з використанням засобів телекомунікацій і мережевих технологій» [1].

За визначенням А.С. Архіпова, кіберпростір це «простір, утворений інформаційними

потоками й інформаційними полями, що породжуються в процесі функціонування кібернетичних систем» [2, с. 208].

Кіберпростір став новим середовищем для фахівців публічної сфери як суб'єктів кіберпрофесіоналізації. У цьому контексті кіберпростір має переваги в його використанні для задоволення актуальних потреб. Передусім це мобільність і оперативність, відносна безпека і доступність за потреби швидкого пошуку однодумців і опонентів.

Специфіка комунікації в кіберпросторі впливає на реальну ідентичність користувачів на підставі того, що кіберпростір забезпечує відмінні від умов реальної життєдіяльності можливості комунікації. Відомо, що комунікація в кіберпросторі має низку функцій: інформаційну, комунікативну, рекреаційну, терапевтичну, креативну тощо. Відтак логічно говорити про кіберкомунікацію, яка надає користувачам можливість компенсації і нівелювання через опосередковане кіберсередовищем спілкування об'єктивних і суб'єктивних перешкод, які нерідко роблять проблемними безпосередні (прямі) контакти публічних службовців: страх висловлювання, страх критики, низька самооцінка тощо.

У контексті кіберпрофесіоналізації варто розглянути форми кіберкомунікації. Існує безліч спроб класифікувати форми спілкування в Інтернеті і жанри кіберкомунікації. Проте дослідження, присвячені цьому виду спілкування, досить фрагментарні і неузгоджені. На їх основі можна виділити наступні загальновідомі форми віртуального спілкування:

- веб-форум – сайт (або відповідне програмне забезпечення) для Інтернет-спілкування;
- чат (англ. *chat* – базікати) – засіб обміну повідомленнями з комп'ютерної мережі в режимі реального часу, а також програмне забезпечення, що дає можливість організувати таке спілкування;
- блог (англ. *blog*, від *web log* – Інтернет-журнал подій) – веб-сайт, основним вмістом якого є регулярні записи (пости), що містять текст, зображення або мультимедіа;
- гостьова книга – програмне забезпечення, що застосовується на веб-сайтах і дає змогу їх відвідувачам залишати різні побажан-

ня, зауваження, короткі замітки, адресовані власнику або майбутнім відвідувачам;

– комп'ютерні конференції – віддалене спілкування за допомогою комп'ютера з будь-якої проблеми;

– електронна пошта (англ. *e-mail* від англ. *electronic mail*) – технологія і надані нею послуги з пересилання і отримання електронних повідомлень («листи» або «електронні листи») по розподіленій (у тому числі глобальній) комп'ютерній мережі.

Професіоналізація державної служби – це безперервне професійне навчання як майбутніх кандидатів на державну службу, так і працюючих державних службовців, професійне зростання і просування по службі з урахуванням кваліфікації, досвіду, результатів проходження служби та зайняття вакантних посад державної служби професійно підготовленими кадрами, здатними успішно виконувати професійні завдання.

Навчання у кіберпросторі є одним із засобів професійного розвитку публічних службовців та альтернативою очному навчанню в умовах постійного дефіциту часу. В інформаційному суспільстві віртуальна реальність є потужним агентом професіоналізації фахівця публічної сфери.

Світ стає відкритим – поширюються відкритий контент, відкриті дані, відкриті ресурси, відкриті онлайн-курси, що збільшують можливість доступу до навчальних матеріалів, підвищують активність учасників навчального процесу та створюють ефективне навчальне середовище. У нових умовах виникла необхідність того, щоб результат освіти був повнішим, особистісно та соціально інтегрованим.

Нині для роботи в публічній сфері все більшою мірою актуалізується вміння співпрацювати і кооперуватися. Часи ізольованої роботи минули, тепер рішення складної проблеми, непосильної для однієї особи, досягається завдяки злагоженій діяльності команди. Така тенденція вимагає нового підходу в контексті професіоналізації персоналу публічної служби. Це зумовлює потребу у посиленні самостійної і продуктивної діяльності, широкому використанні інтерактивних форм навчання, розвитку творчих здібностей публічних службовців і здатності самостійно здобувати нові

знання в умовах мінливого інформаційного простору.

Версія «всесвітньої павутини» (Web 2.0, яку часто називають «соціальною павутиною»), що нині функціонує, відрізняється від попередніх широкими можливостями соціальної взаємодії в мережі. На початку XXI століття відбулося зміщення акцентів у розумінні механізмів пізнавального процесу. У теорії і практиці освіти XX століття отримало назву «століття індивідуума», водночас XXI століття сприяє розумінню значення внеску інших людей у формування знань окремих індивідуумів. Інакше кажучи, від «століття індивідуума» ми перейшли до «єри спільноти».

Сьогодні на зміну переважно репродуктивним методам навчання приходять продуктивні, творчі. Учасники навчання не просто засвоюють готові знання, а й конструюють свої власні знання в процесі активної взаємодії в професійному середовищі. Ефективність такої взаємодії значною мірою залежить від ступеня сформованості віртуального професійного середовища, якості та різноманітності засобів, що забезпечують продуктивну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, які становлять віртуальну спільноту практик.

Віртуальні спільноти (англ. *virtual communities, e-communities*) – новий тип спільнот, які виникають і функціонують в електронному просторі (передусім за допомогою мережі Інтернет) з метою сприяння виконанню своїх професійних, політичних завдань, задоволенню інтересів у мистецтві, дозвіллі тощо [3]. Одне з основних положень, на яких базується теорія спільноти практики, полягає в тому, що знання завжди засвоюються у певному контексті. Для цього дуже важливо створити умови для участі у реальній діяльності. А саме:

- знання та практичні навички людей тісно пов'язані зі сферою застосування цих знань і навичок;
- пізнання не може бути відірване від тих умов, ситуації, у якій воно відбувається;
- неможливо мати абстрактне знання, яке не було б пов'язано з конкретним контекстом, тощо.

Концепція спільнот обміну знаннями отримала найбільший розвиток у галузі управління організаціями, системах підготовки

кадрів і безперервного навчання в середовищі мережевих спільнот.

Світову тенденцію перенесення освітнього контенту і освітніх послуг у глобальну мережу [4], кіберпростір, можна пояснити тим, що, з одного боку, змінюються вимоги до змісту і якості освіти в інформаційному суспільстві, а з іншого, – розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, завдяки яким Інтернет став ключовим компонентом інформаційно-освітнього середовища, у якому здійснюється навчання та управління знаннями. Вплив, який Інтернет справляє на сучасне суспільство і особистість користувача, є більш глибоким і системним, ніж вплив будь-якої іншої технічної системи [5].

Аналізуючи ситуацію, що склалася, можна констатувати, що в суспільстві є розуміння зростаючої ролі професійних спільнот практик у системі публічної служби для подальшого професійного розвитку. Інтернет як мегафактор професіоналізації розвивається відповідно до потреб суспільства, розширюючи можливості для співпраці, кооперації користувачів, у тому числі з навчальними цілями.

Віртуальне професійне середовище потребує вдосконалення. Адже його ефективність багато в чому залежить від організаційно-методичного забезпечення, що передбачає різні форми взаємодії учасників навчального процесу. Важливим результатом осмислення ролі академічної освіти у контексті появи відкритих освітніх ресурсів і розвитку «Web 2.0» у першому десятиріччі XXI ст. стали масові відкриті онлайн-курси (Massive Open Online Course – MOOC) [5, 6]. Термін «масовий відкритий дистанційний курс» у 2008 році запропонували О. Брайан і Д. Кормье під час навчання на коннективістському курсі «Connectivism & Connective knowledge», який проводили Дж. Сіменс і С. Даунс. Характерними особливостями таких курсів є: великий обсяг неструктурованої інформації, відсутність контролю з боку тьютора, особиста мета учасника, свобода діяльності, учасник курсу виступає одночасно в ролі учня і тьютора. Початкові коннективістські MOOC засновані на принципах мереж, що самоорганізуються і слугують трьома цілям: надати доступ учасникам навчання до всіх необхід-

них ресурсів у будь-який час; допомогти всім, хто бажає ділитися знаннями, знаходити тих, хто хотів би у них вчитися; зробити відомим будь-чиє питання, хто хоче винести проблему на публічне обговорення.

Поява альтернативних механізмів передавання знань завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, запровадження нових освітніх підходів призвело до революції у викладанні, засвоєнні, виробленні знань та управлінні ними. Практично повсюдно застосовується так зване змішане навчання (*Blended learning*), що являє собою модель використання розподілених віртуально інформаційних освітніх ресурсів в очному навчанні із застосуванням елементів асинхронного і синхронного дистанційного навчання.

Зв'язок відкритих дистанційних курсів і віртуальних професійних спільнот імовірно пояснює перехід від стихійної навчальної взаємодії у віртуальній спільноті практик до суспільства, що самоорганізується в навчальному процесі вивчення курсу.

Так, на електронній платформі «Спільнота практиків: інновації у місцевому самоврядуванні» [7] за підтримки швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO) через навчання на відкритих дистанційних курсах для зареєстрованих учасників Спільноти практиків місцевого самоврядування, зокрема:

- староста: місцевий лідер, адміністратор, представник інтересів територіальної спільноти;
- управління проектами з місцевого та регіонального розвитку;
- питання практичного застосування нового антикорупційного законодавства;
- місцеві бюджети в контексті реформи бюджетного процесу;
- реформи з децентралізації;
- фасилітація онлайн;
- стратегічне планування місцевого розвитку тощо відбувається розвиток живого, синергетичного, активного середовища, де збільшується потенціал всіх членів спільноти, здатних створювати нові знання.

Прикладом ще одного успішного досвіду віртуальної спільноти практик на комунікаційній платформі є Всеукраїнська асоці-

ація сільських та селищних рад (ВАССР) за підтримки зазначеного вище швейцарсько-українського проекту, де так само через навчання на відкритих дистанційних курсах для зареєстрованих учасників спільноти практиків, цільовою аудиторією якої є керівники органів місцевого самоврядування, депутати місцевого рівня, керівники органів самоорганізації населення, об'єднуються практики з місцевого самоврядування, які мають можливість обговорювати з учасниками спільноти у форматі веб-форумів найактуальніші питання розвитку територій, децентралізації, об'єднання територіальних громад та під час командної взаємодії спільно генерувати актуальні для місцевого розвитку нові ідеї, а також набувати нових компетентностей через навчання у віртуальних спільнотах практик. Відкритими дистанційними курсами ВАССР, зокрема, є:

- розвиток сільських територій, громад та місцевого врядування;
- формування самодостатності сільських громад;
- часова організація особистої ефективності лідера територіальної громади;
- комунікаційні стратегії для розвитку сільських громад тощо [8].

Відкриті дистанційні курси являють собою зовнішній механізм інтеграції у віртуальну спільноту практик, де власна роль належить міжпредметному дискурсу та експертизі з питань, що цікавлять учасників спільноти.

Створені в результаті співпраці учасників спільноти «онлайнні знання» засновано на практичному досвіді. У процесі навчання відбувається обмін та взаємодія «формальних» (або наукових) і «неформальних» знань (заснованих на практичному, життєвому досвіді). Необхідні для професійної діяльності компетенції у поєднанні з особистим досвідом і мотивацією формують професійну компетентність.

Актуальність професійних ресурсів – одна з найважливіших метрик рівня інформатизації і професіоналізації, а підтримка їх актуального стану в умовах нескінченного потоку змін – призначення для педагогічних інновацій. Розвиваюча орієнтація, орієнтація на формування ключових компетенцій пе-

редбачає доцільність концепції партнерської взаємодії між усіма учасниками відповідно до концепції обміну знаннями та «перехресного навчання».

Отже, резюмуючи, надамо власне визначення кіберпрофесіоналізації фахівця публічної сфери як універсальної і надійної сервісної інфраструктури з використанням засобів телекомунікацій і мережевих технологій для професійного розвитку та підвищення рівня компетентності публічних службовців.

Швидкість і масштабність трансформаційних процесів у кіберпросторі вимагає «м'якого» управління. Арсенал соціальних технологій у кіберпросторі сприяє інтеграції педагогічних інновацій, здатних коригувати і розвивати позитивний ефект професіоналізації фахівців публічної сфери.

Інформаційне суспільство потребує переходу від технології управління шляхом постійних перевірок і вказівок до технологій, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність фахівця публічної сфери. Необхідний перехід від формально дисциплінарного до проблемно-активного типу навчання, що є можливим завдяки кіберпрофесіоналізації у віртуальних спільнотах практик та масових відкритих дистанційних курсах, навчання в яких хоча і має переважно характер стихійної взаємодії в процесі спільного осмислення досвіду учасників, проте актуалізує подібні інтереси, створюючи синергетичний ефект у виробленні нових підходів і знань.

Отже, з огляду на зазначене запропоновано авторське визначення терміна «кіберпрофесіоналізація» фахівця публічної сфери як універсальної і надійної сервісної інфраструктури, що функціонує з використанням засобів телекомунікацій і мережевих технологій для професійного розвитку та підвищення рівня компетентності публічних службовців.

Віртуальні спільноти практик можна визначити як групу людей, об'єднаних спільними цілями, що діє, використовуючи різні види співпраці, як усередині цієї спільноти, так і за її межами завдяки сучасним інтернет-технологіям для того, щоб створювати і розвивати живе, синергетичне, активне середовище, де поважають різноманітність думок, сприяють появі нових можливостей для пізнання, тим самим збільшуючи потенціал

усіх членів спільноти, здатних створювати нові знання.

Розглянуте питання є доволі складним, що зумовлює потребу дослідити зарубіжний

досвід використання кіберпростору як середовища для професійного розвитку фахівців публічної сфери та особливості кіберкомунікації у ньому.

Список використаних джерел:

1. ISO/IEC 27032:2012 Information technology. Security techniques. Guidelines for cybersecurity.
2. *Архипов А.Е.* Приставка кибер- : все ли очевидно? / А.Е. Архипов // *Захист інформації*. – 2016. – Т. 18. – № 3. – С. 203–209.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
4. *Siemens G.* Massive Open Online Courses: Innovation in Education? / G. Siemens. // *Open Educational Resources: Innovation, Research and Practice*. Athabasca: UNESCO, 2013. URL: <http://www.col.org>
5. MOOC with «iversity»: «study anywhere» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iversity.org/en/courses>
6. The MOOC Juggernaut: Year 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.blog.class-central.com/the-mooc-juggernaut-year-2>
7. Спільнота практик місцевого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udl.despro.org.ua>
8. Спільнота практик Всеукраїнської Асоціації Сільських та Селищних Рад (ВАССР) за підтримки швейцарсько-українського проекту DESPRO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsl.vassr.org/course/view.php?id=4>

Наталія АЛЮШИНА

КІБЕРПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ

Розкрито сутність терміна «кіберпрофесіоналізація» та надано його авторське визначення. Доведено, що розвиток навичок у кіберпросторі відіграє важливу роль у професійній підготовці фахівців публічної сфери як суб'єктів кіберпрофесіоналізації. Досліджено роль професійних спільнот практик. Висвітлено успішний досвід «Спільноти практик місцевого розвитку» за підтримки швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO), яка являє собою професійне, синергетичне, активне середовище та водночас засіб вирішення проблеми професійного розвитку публічних службовців.

Ключові слова: кіберпрофесіоналізація; кіберкомунікація; кіберсередовище; віртуальна спільнота практик; професійний розвиток; фахівці публічної сфери; масові відкриті дистанційні курси.

Наталія АЛЮШИНА

КИБЕРПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ПУБЛИЧНОЙ СФЕРЫ

Раскрыта суть термина «киберпрофессионализация» и представлено его авторское определение. Доказано, что развитие навыков в киберпространстве играет важную роль в профессиональной подготовке специалистов публичной сферы как субъектов киберпрофессионализации. Исследована роль профессиональных сообществ практик. Освещены успешный опыт «Сообщество

ства практик местного развития» при поддержке швейцарско-украинского проекта «Поддержка децентрализации в Украине» (DESPRO), которое представляет собой профессиональную, синергетическую, активную среду и одновременно средство для решения проблемы профессионального развития публичных служащих.

Ключевые слова: киберпрофессионализация; киберкоммуникация; киберсреда; виртуальное сообщество практик; профессиональное развитие; специалисты публичной сферы; массовые открытые дистанционные курсы.

Nataliia ALIUSHYNA

CYBERPROFESSIONALIZATION OF SPECIALISTS PUBLIC SPHERE

The essence of the term «cyber professionalization» is disclosed and its author's definition is presented. It is proved that the development of skills in cyberspace plays an important role in the professional training of specialists in the public sphere as subjects of cyber professionalization. The role of professional communities of practices has been studied. The successful experience of the Community of Local Development Practices has been highlighted with the support of the Swiss-Ukrainian project «Support for Decentralization in Ukraine» (DESPRO), which is a professional, synergetic, active environment and at the same time a means to solve the problem of the professional development of public servants.

Keywords: Cyber professionalization; Cyber communication; Cyber environment; Virtual community of practitioners; Professional Development; Specialists in the public sphere; Massive Open Online Courses.

